

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 10, Sayı/Issue: 1, Mart/March 2026]

Prof. Dr. Filiz KILIÇ'a Armağan

Âşık Çelebi Avlonya Kadılığı Yaptı Mı?

Did Âşık Çelebi Serve as the Judge of Avlonya?

Ayşe YILDIZ

Prof. Dr. • Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi • Edebiyat Fakültesi • Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
ayse.yildiz@hbv.edu.tr | <https://orcid.org/0009-0002-8885-0714> | <https://ror.org/05mskc574>

Atf | Citation: Yıldız, A (2026). Âşık Çelebi Avlonya Kadılığı Yaptı Mı? *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 10(1), s. 64-75.

<https://doi.org/10.34083/akaded.1876533>

<https://izlik.org/JA44DD42EZ>

Makale Bilgisi Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Article Type: Research Article

Geliş Tarihi: 29.01.2026

Date Received: 29.01.2026

Kabul Tarihi: 04.03.2026

Date Accepted: 04.03.2026

Yayın Tarihi: 30.03.2026

Date Published: 30.03.2026

Değerlendirme: Çift kör hakemlik

Review Reports: Double-blind peer review

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Conflicts of Interest: The author has declared no conflict of interest.

Fon Desteği: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Funding Support: The author has declared that no financial support was received for this study.

Etik Kurul Belgesi: Bu makale için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this article.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulmuştur.

Ethics Statement: Scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımı ile taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned with iThenticate software. No plagiarism was detected.

Telif Hakkı ve Lisans: Bu dergide yer alan makaleler Creative Commons CC-BY-NC lisansı altında yayımlanır.

Copyright&License: Articles in this journal are published under the Creative Commons CC-BY-NC license.

Etik Bildirim: adeddergi@gmail.com

Complaints: adeddergi@gmail.com

Öz

Âşık Çelebi, Türk edebiyatı araştırmalarında özellikle *Meşâ'irü's-Şu'arâ* adlı şair tezkiresi ile tanınan 16.yy. şair ve nasiridir. Âşık Çelebi'nin başta *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'sı olmak üzere kendi telif ettiği eserlerden ve ondan bahseden diğer biyografik kaynaklardan hareketle hayat hikâyesine dair detaylı bilgilere ulaşmak mümkündür. Bu bilgilerin ışığında Âşık Çelebi'nin meslek hayatında öncelikle mahkeme kâtipliği ve vakıf mütevelliliği görevlerinde bulunduğu ardından kadılık yaptığı bilinmektedir. Âşık Çelebi'nin bu mesleği icra ettiği görev yerleri olarak bugüne kadar Silivri, Priştine, Serfice, Narda, Alâ'ie, Niğbolu, Çernovi, Kratova ve Üsküp bilinmekteydi. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde nekty 09633 katalog numarası ile kayıtlı *Mecmû'a-i Ebyât ve Gayruhu* başlıklı mecmua içerisinde yer alan bir izin hüccetinin içeriği, Âşık Çelebi'nin Avlonya kadılığı yaptığı sırada vefat eden bir papazın yerine başka bir papazın görevi devralması ile ilgilidir. Bu çalışmada söz konusu hüccetin transkripsiyonu ve dil içi çevirisi yapılacak ve hüccetteki bilgiler değerlendirilecektir. Bu izin hüccetinden hareketle Âşık Çelebi'nin Avlonya'da kadılık yapma ihtimali ile biyografisine dair yeni bir kayıt tartışmaya açılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı; Âşık Çelebi; Avlonya; kadılık; Mecmua-i Ebyât ve Gayruhu, hüccet

Abstract

Âşık Çelebi is a 16th-century poet and chronicler known in Turkish literary studies primarily for his poet biography titled Meşâ'irü's-Şu'arâ. Detailed information about Âşık Çelebi's life can be obtained from his own works, primarily Meşâ'irü's-Şu'arâ, and other biographical sources that mention him. Based on this information, it is known that Âşık Çelebi's Professional career primarily involved positions as a court clerk and trustee of foundations, followed by a position as a judge. The places where Âşık Çelebi practiced this profession are known todate as Silivri, Pristina, Serfice, Narda, Alâ'ie, Niğbolu, Çernovi, Kratova, and Üsküp. The content of a certificate of permission (hüccet) found in the collection titled Mecmû'a-i Ebyât ve Gayruhu, registered under catalog number nekty 09633 at the Rare Books Library of Istanbul University, concerns there placement of a priest who died while Âşık Çelebi was serving as judge in Avlonya with another priest. This study will transcribe and translate the document into modern Turkish and evaluate the information it contains. Based on this permit, the possibility of Âşık Çelebi serving as a judge in Avlonya will be assessed, opening up a new record for discussion regarding his biography.

Keywords: Classical Turkish Literature; Âşık Çelebi; Avlonya (Vlora); qadi; Mecmua-i Ebyât ve Gayruhu; document (hüccet)

Giriş

1.Âşık Çelebi¹ ve Kadılık Yaptığı Yerler

926/1520 yılında Kosova'da Prizren civarındaki Vılcıtrın köyünde doğan Âşık Çelebi'nin asıl adı Pir Mehmed'dir. Baba tarafından seyit olan Âşık Çelebi anne tarafından da Müeyyedzâde'nin (ö. 1516) torunudur. Babası Seyyid Ali'nin de kadılık yaptığı bilinen Âşık Çelebi 1535 yılında İstanbul'a gelir. Aralarında Fenârîzâde Muhyiddin (ö. 1548), Taşköprizâde Ahmed (ö. 1561), Sürûri (ö. 1562) ve Ebussuûd'un (ö. 1574) da bulunduğu devrinin ünlü hocalarından ders alır. Bir dönem Bursa'da mahkeme kâtipliği ve vakıf mütevelliliği görevlerinde de bulunan Âşık Çelebi medrese eğitimini tamamladıktan sonra² kadılık görevlerinde bulunmuş ve Üsküp kadısı iken 979/1572'de vefat etmiştir.

Divân, Şakâ'ik Tercümesi, Şakâ'ik Zeyli, Tercüme-i Miracü'l-Eyâle vü Minhacü'l-Adâle, Tercüme-i Tıbrü'l-Mesbûk fî Nasâyihî'l-Vüzerâ ve'l-Mülûk gibi eserleri de olmasına rağmen Türk edebiyatında özellikle *Meşâirü'ş-Şu'arâ* adlı şair tezkiresiyle yer edinen Âşık Çelebi ilk olarak 957/1550'de Silivri³'ye kadı olarak atanır. Ardından Priştine, Serfice ve Narda⁴ kadılıkları yapar ve Narda kadısı iken görevinden azledilir.

Narda'da kendisinden önce kadılık yapan Musa Kadı'nın Narda voyvodası Ferruh Kethüda ile kendisine iftira attıkları ve onların şikâyetleri sebebiyle Narda'daki kadılık görevinden azledildiği *Meşâirü'ş-Şu'arâ*'da kayıtlıdır. Âşık Çelebi şikâyet konusunun ne olduğunu belirtmemiş olmasına rağmen konu ile ilgili kaleme aldığı mesnevi formundaki şiirde kadılar içerisinde itibarının zedelendiğini, kıskançlığa ve haksızlığa maruz kaldığını ifade etmiştir (Kılıç, 2018: s. 102-3). Yaşadığı bu azıldan bir süre sonra Alâ'ye kadılığına atanır⁵. Kısa bir süre kaldığı

¹ Âşık Çelebi'nin biyografisi ile ilgili detaylı bilgi için bk. Kılıç, 2010: s. 27-43; Aynur, 2011a: s. 19-56.

² Günümüze ulaşan en erken tarihli mülâzım ruznamçesi olan ve Ebussuûd Efendi'nin kadiaskerliğinin son dönemlerinde tutulmaya başlanan 951-959 (1544-1545/1551-1552) tarihli mülâzım ruznamçesinde "Pir Mehmed el-Bursavi" olarak kaydedilen Âşık Çelebi'nin Kadiasker Muslihiddin Efendi'den (ö. 1574) mülâzım olduğu anlaşılmaktadır (Ceylan, 1980, s.19). Muslihiddin Efendi'nin 954 (1547-48) tarihinde nevbete yedi mülâzım verdiği (Be yazıt, 2014, s. 73) bilgisi de söz konusu ruznamçe defterindeki kayıtlarla örtüşmektedir.

³ Ünlü şair Bâkî'nin (ö.1600) de Kanunî Sultan Süleyman'a (salt. 1520-1566) sunduğu şiirlerin padişah tarafından beğenilmesi sebebiyle çok genç yaşta ve henüz sırası gelmeden mülâzım defterine kaydettirilmesi ve ardından müderris olarak atanmasına Rumeli kazaskeri Hamid Efendi itiraz etmiş ancak itirazından sonuç alamamış ve Bâkî bir sonraki sene (971 yılında) Silivri müderrisliğine tayin edilmiştir (Uzunçarşılı, 1988: s.46). Kazaskerin muhalefetine rağmen padişahın himayesi sebebiyle gerçekleşen bu atama yeri (Silivri), Âşık Çelebi'nin de kadılıkta ilk görev yeridir. Silivri'nin mesleğe yeni başlayan ilmiye sınıfı mensupları için daha düşük rütbeli bir görev yeri olduğu izlenimini, cihet-i kazadaki yevmiye oranı (Kuru, 2019: s.273) da doğrulamaktadır.

⁴ Bu aşamaya kadar Âşık Çelebi'nin kaza gelirleri açısından tedricen terfi aldığı söylenebilir. 16.yy.in ikinci yarısındaki cihet-i kaza açısından Silivri 100 akçe, Priştine, Serfice ve Narda 150 akçelik kazalardır. 17.yy.daki rütbelere göre de Narda diğer üç kazadan daha üst rütbededir. Nitekim Silivri'den sonra hatırlı dostlarının aracılığıyla Priştine'ye kadı olarak atanması da terfi fikrini doğrulamaktadır. Priştine'den sonra rütbece ona denk olduğu tahmin edilen Serfice kadılığının da Âşık Çelebi'yi ziyadesiyle memnun ettiği (Kılıç, 2010: s.35) tezkiresinden anlaşılmaktadır.

⁵ Âşık Çelebi'nin kadılık yaptığı yerlerden sadece Alâ'ye, Anadolu kadılıkları arasındadır. Anadolu ve Rumeli kadılarının farklı defterlere kaydedilmesi ve aralarında dolaşımın olmamasına (Uzunçarşılı, 1988: s.91) istisna teşkil edecek şekilde gerek Nev'izâde'nin *Şakâ'ik Zeyli*'nde (Donuk, 2017: s.593-94) gerek *Meşâirü'ş-Şu'arâ*'da bizzat Âşık Çelebi tarafından Narda kadılığının azledildikten sonra Alâ'ye kadılığına atandığı (Kılıç, 2010: s. 35-36) ifade

Alâ'îye'den sonra Kanunî Sultan Süleyman'ın bir gazelini tahmis ederek padişaha sunması ve nüfuzlu dostlarının referansı ile Niğbolu kadılığına atanır. Niğbolu kadılığı Ala'îye kadılığından önceki kadılık rütbelerine denk bir yerdir. *Eslâf*'ta vaz'-ı nâ-becâ (uygunsuz davranışlar) sebebiyle Niğbolu kadılığından da azledildiği kayıtlıdır (Aydemir ve Özer, 2019: s. 242).

971/1563-64 yılında Çernovi⁶ kadılığına atanan Âşık Çelebi, içinde hükümdar gemisinin de bulunduğu filoyu Rusçuk önlerinden geçerken selamlamaya gitmemesi bahane edilerek hakkında yapılan şikâyet sonucu Çernovi kadılığından da azledilmiştir. II. Selim'in (salt. 1566-1574) tahta çıkmasıyla ona sunduğu bir gazelle görev talep etmiş ve Kratova kadılığına atanmıştır. Yaşadığı aziller, tayinler ve sürekli görev yerinin değişiminden yorgun düşen Âşık Çelebi her ne kadar nakibüleşraflığa tayin edilmeyi arzulasa da Sokullu Mehmed Paşa'ya sunduğu *Şakayık Zeyli*'nin ardından kaydıhayat şartıyla Üsküp kadılığına atanmış ve 1572 yılında bu görevi sürdürürken zatülcenp hastalığı sebebiyle Üsküp'te vefat etmiştir (Kılıç, 2010: s. 40).

Âşık Çelebi'nin biyografisine dair en kapsamlı bilgi, Filiz Kılıç tarafından önce doktora tezi olarak hazırlanan sonra kitap olarak yayına dönüştürülen *Meşâirü'ş-Şu'arâ* konulu çalışmanın inceleme kısmında bulunmaktadır. Âşık Çelebi'nin buradaki biyografisinde 957/1550 yılından öldüğü 1572 yılına kadar 22 sene zarfında Silivri, Priştine, Serfice, Narda, Alâ'îye, Niğbolu, Çernovi (Rusçuk), Kratova ve Üsküp olmak üzere –bir kısmının atama tarihi bilinen- 9 yerde kadılık yaptığı kaydedilmiştir.

Kazaların statüleri dönemsel olarak değişmekle birlikte⁷ 16.yy.da Rumeli kadılıklarının rütbelerini gösteren bir belgeye henüz ulaşamamıştır. Ancak 17-19.yy.larda Rumeli kadılıklarının rütbelerine dair tespit edilen belgelerden hareketle bazı yorumlar yapılması mümkündür. Aşağıdaki tabloda Âşık Çelebi'nin kadılık yaptığı yerlerin –Avlonya haricindeki yerler kronolojik olarak listelenmiştir- 16.yy.daki tahmini gelirleri ve 17-19.yy. arasındaki rütbeleri gösterilmiştir.

edilmiştir. Rumeli ve Anadolu kadılıkları arasındaki dolaşımın çok istisnai olduğu düşünüldüğünde yaşadığı azil sonrası kendisine bir görev yeri bulunması için hatırlı kişilerin devreye girmiş olması ihtimali akla gelmektedir.

⁶ Nev'izade Atâî'nin *Şakâ'ik Zeyli*'nde, Âşık Çelebi'nin kadılık yaptığı yerler arasında Çernovi bulunmaz. Ancak Çernovi'nin de bağlı olduğu Rusçuk kadılığından bahsedilir (Donuk, 2017: s. 593-94).

⁷ 17-19.yy.lar arasında Rumeli kadılıklarının rütbeleri ve bu rütbelerin değişimlerini ele alan bir çalışmada, yaklaşık 450 kadılıktan oluşan Rumeli kazalarının 17.yy.da 12, 18.yy.da 10, 19.yy.da ise 9 rütbeye ayrıldığı tespit edilmiştir. (Beyazıt, 2015: s.1228-36).

Tablo 1

Âşık Çelebi'nin Kadılık Yaptığı Yerlerin Listesi

Âşık Çelebi'nin Kadılık Yaptığı Yerler	16.yy.ın ikinci yarısındaki ⁸ cihet-i kaza ⁹	17.yy.daki rütbesi ¹⁰	18.yy.daki rütbesi ¹¹	19.yy.daki rütbesi ¹²
Silivri	100 akçe			
Priştine	150 akçe	salise (6. derece)		Eğri (7. derece)
Serfice	150 akçe	rabia (7. derece)		Salise (5. derece)
Narda	150 akçe	saniye (4. derece)		sitte (1. derece)
Alâ'îye ¹³		hâmise (7. derece)		
Niğbolu	150 akçe	ulâyakarib (3. derece)	ulâyakarib (3. derece)	ulâyakarib (3. derece)
Çernovi (Rusçuk?)	100 akçe	ulâ (2. derece)		sitte (1. derece)
Kratova	150 akçe	ulâyakarib (3. derece)	ulâyakarib (3. derece)	sitte (1. derece)
Üsküp	300 akçe	sitte (1. derece)	sitte (1. derece)	sitte (1. derece)
Avlonya	70 akçe	dokuzuncu derece		Eğri (7. derece)

Âşık Çelebi, özellikle *Meşâirü'ş-Şu'arâ*'da yaşadığı tayinlerin bir kısmı ile ilgili olarak haksızlığa uğradığına dair yorumlar yapar. Ancak kaza kadılarının ortalama görev sürelerinin 16.yy. sonunda -istisnai durumlar hariç- 24 ay olduğu; bu süre sonunda mazul sayılarak yerine sıra bekleyen başka bir kadının atandığı (Beyazıt, 2009: s. 124-125) dikkate alındığında Âşık Çelebi'nin görev yeri değişikliklerinin –en azından bir kısmının- bu mesleği icra eden diğer memurlarla benzer bir sürece işaret ettiği görülmektedir. Avlonya hariç tutulsa bile 22 senelik meslek hayatında 9 yerde kadılık yaptığı düşünüldüğünde bu durumun ortalama görev ve tayin süresi paralelinde olduğu söylenebilir. Ancak Âşık Çelebi'yi burada inciten şey görev süresi dolmadan şikâyete bağlı olarak azledildiği Narda, Niğbolu ve Çernovi kadılıklarından alınması gibi görünmektedir. Narda'dan kendisine itibarını zedeleyecek bir iftira atılması, Niğbolu'dan “vaz'-ı nâ-becâ” (uygunsuz davranışlar); Çernovi'den ise içinde saltanat gemisinin de bulunduğu filoyu selamlamak için limana gitmeyişi sebebiyle hakkındaki şikâyet sonucu azledilmiştir. “İtibarını zedeleyen” ve “uygunsuz” davranışların neler olduğunu tam olarak bilemiyoruz. Ancak bohem bir hayat sürdüğü bilinen Âşık Çelebi'nin rahat hayat tarzı ile ilgili olduğu akla gelen ihtimallerdendir.

⁸ Bu dönem için (Kuru, 2019: s.281-290) kaynak olarak kullanılmıştır.

⁹ Cihet-i kaza, bir yerin nüfusu ile orantılı olarak kadılara sağladığı tahmin edilen yevmiye miktarıdır.

¹⁰ Bu yüzyıl için (Alan, 2016: s.343-46) kaynak olarak kullanılmıştır.

¹¹ Bu yüzyıl için (Beyazıt, 2015: s.1232-34) kaynak olarak kullanılmıştır.

¹² Bu yüzyıl için (Beyazıt, 2007: s.15-17) kaynak olarak kullanılmıştır.

¹³ Alâ'îye'nin 17.yy.daki konumuna ilişkin bilgi (Alan, 2018: s.83)'ten alınmıştır.

Öte yandan Âşık Çelebi'nin son görev yeri olan Üsküp kadılığının kendisine kaydıhayat şartıyla verilmesi de dikkat çekicidir. 16.yy.dan itibaren uygulanmaya başlayan te'biden (kayıdihayat şartı ile) kadı atamaları, atama bekleyen mülazım sayısı arttıkça hoşnutsuzluklara sebep olmuştur. Bu tarz atamalar ya devlet hizmetinde önemli bir yararlılık gösterme ya da “kudema-yı tarik” diye isimlendirilen ilmiye mesleğinde uzun yıllar hizmet edip artık yaşlılık dönemine gelmiş ve nispeten koşulları kötüleşmiş kadılara bir vefa göstergesi olarak yapılırdı (Alan, 2013: s. 77-78). Biyografik kaynaklar, Üsküp kadılığının Âşık Çelebi'ye kaydıhayat şartıyla verilme gerekçesi olarak *Şakâ'ik Tercümesi*'ni sadrazama sunmasını gösterirler. Bununla birlikte Narda, Niğbolu ve Çernovi kadılıklarından gerçekten haksız yere azledildiyse kendisine bu haksızlığı telafi etmek için de böylesi bir jest yapılmış olması ihtimal dâhilindedir.

2.Âşık Çelebi ve Avlonya (Avlona) Kadılığı

Âşık Çelebi hakkında bilgi veren biyografik kaynaklarda¹⁴ ve kendi tezkiresi olan *Meşâirü'ş-Şu'arâ*'da onun Avlonya'da bulunduğu¹⁵ ya da orada kadılık yaptığına dair herhangi bir bilgi yer almaz. Âşık Çelebi'nin kadılık yaptığı 1550-1572 yıllarına ilişkin kadıasker ruznamçeleri - bugünkü tespitlere göre- günümüze ulaşmamıştır. Âşık Çelebi'nin görev yaptığı kadılıklara ilişkin arşiv evrakı mevcut olmadığından arşiv kayıtlarından kontrolünü yapmak da mümkün olmamıştır.

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde neky 09633 katalog numarası ile kayıtlı *Mecmua-i Ebyât ve Gayruhu* başlıklı mecmuanın 104a ve 105b varakları içinde yer alan “Seyyid ‘Âşık Çelebi Avlona kâdîsi iken bir papas-ı mürdenüj maķâmına âķeri vaz’a izn hücçetidür” başlıklı bölüm Âşık Çelebi'nin Avlona/Avlonya kadılığı yapıp yapmadığına dair yeni bir bilgiyi sorgulamayı gündeme getirmiştir. Öncelikle söz konusu hüccetin (Resim 1) transkripsiyonlu metni ve dil içi çevirisi aşağıda verilecek ardından hüccet metni değerlendirilecektir.

2.1.Hüccetin Transkripsiyonlu Metni

[104a] Seyyid ‘Âşık Çelebi Avlona kâdîsi iken bir papas-ı mürdenüj maķâmına âķeri vaz’a izn hücçetidür

‘Âmme-yi kefereye poşķopos-ı mürde-i belîd-keşîş [ü] bed-kîşüj düzâķ-âşiyânı vü deyr-i cihândan seyerân u vîrânı ve murġ-ı rûķ-ı bî-fütûķi âşiyân-ı habâset-nişândan çâķ-ı caķîme şayerân itmegin poşķoposluġa müte‘allıķa olan umûr-ı ‘atılaları bātıla olup âyîn-i bātılların icrâ vü řarîķ-i dâlâlete ilkâ itmege dâll ü mağall ve müstahaķķu’n-nâr bir poşķopulus lâzımdur diyü ‘âmme-i fecere ve cümle-i keferesâ’ir revâķib ü papas[105b] ve muķtedâ-yı şekâvet-i vesvâs ve

¹⁴ Konu ile ilgili olarak taranan kaynaklar: Donuk, 2017; Tatçı ve Kurnaz, 2000; Canım, 2000; Kutluk, 1997; Aydemir ve Özer, 2019; Kahraman, 1996; Şemseddin Sami, 1894; Kutluk, 2014; Açıkgöz, 2017; Solmaz, 2005; İsen, 1994; İsmail Belîġ, 1287; Kayabaşı, 1996.

¹⁵ Âşık Çelebi'nin *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ* isimli şairler tezkiresinde kendisini anlattığı bir madde başı bulunmaz. Bununla birlikte özellikle akraba ve yakın arkadaşlık ilişkilerine sahip olduğu şairlerin biyografileri ile mukaddime gibi tezkirenin muhtelif yerlerinde kendi hayatına dair önemli bilgiler verir. Bu bölümleri değerlendiren Hatice Aynur'un “Kurgusu ve Vurgusuyla Kendi Kaleminden Âşık Çelebi'nin Yaşam Öyküsü” adlı makalesinde (2011a: s.19-55) ve “Meşâirü'ş-Şu'arâ ve Hadâ'iku'l-Hakâ'ik'e Göre Âşık Çelebi'nin Yaşamının Kronolojisi” adlı çalışmasında (2011b:s. 167-170) Âşık Çelebi'nin Avlonya kadılığı yaptığına dair bir bilgi yer almamaktadır.

reh-nümā-yı ‘ibādet-i ḥannās filān-nām mürde-i pelīd ‘aleyhi’l-maḳamı‘ fi’n-nāri mine’l-ḥadīd *yevme neḳūlulī-cehenneme hel imteleti ve teḳūlu hel minmezīd*¹⁶ tārīḳından iltimās eyledikleri eçlden ḥāmīl-i kitāb-ı müzekkir-i ḥāl [ve] nāḳıl-ı ḥiṭāb-ı muşaddıḳ-ı maḳāl dīn-i bed-āyinleri üzere papas-ı merdūd-ı dīne ‘inād-ı şeyṭanete müşte‘il ve ḥabl-i fesāda muḳayyed ve la‘nete mütevellil olup şeyātinüñ inkişāfına bā‘is ve fi’l-i ḳabīḥinde perhīz ve keşret-i riyāzet-i bī-menfa‘atleri birle ṭavḳ-ı la‘neti raḳabe-i iltizāmına ĩcāb etmiş rāhib-i bī-mevāhib-i mu‘āḳıb olmağın zıkr olınan mürde-i pelīd *yesḳā bimā‘i’l-caḥīm ve’-sā‘ir ff yevmi’l-va‘īd*¹⁷ mārū’z-zıkr papasın başına kisve-i şeyṭanī ve egnine libās-ı ḳatrānī geydirilüp ‘amme-i küffāra re‘is ve cemī‘-i füccāra poskopulus vaz‘ olunup mā-hüve’l-vāḳı‘ ḳayd olındı.

2.2.Hüccetin Dil İçi Çevirisi

Seyyid Âşık Çelebi, Avlona kadısı iken ölen bir papazın yerine bir başkasının atanmasına dair düzenlediği izin belgesidir

Kâfirler topluluğunun ahmak tabiatlı ve kötü itikatlı ölü piskoposu, cehennem yuvası olan manastırından ve bu dünyadan perişan bir hâlde sürülmesi ve hiçbir ilahî kurtuluştan nasibi olmayan ruh kuşunun, kötülük yuvası olan barınağından cehennem çukuruna uçurulması sebebiyle; piskoposluğa ilişkin faydasız işlerin tamamı hükümsüz kalmış, kâfirler zümresine bātl ayınlerin icrası ve onların dalālet yoluna sevk edilmesi için hem sapkın hem de başkalarını yoldan saptırıcı ve cehenneme layık bir piskoposun gerekli olduğu ileri sürülmüştür. Bu gerekçeyle; günahkârlar topluluğu ve kâfirlerin tümü ile diğer bütün rahipler ve papazlar tarafından, vesvese ve bedbahtlığın önderi, şeytanın ibadet rehberi olan, filān adlı murdar ölü kimse —makamı cehennemde demirden (tokmaklarla dövülenlerden) olsun— hakkında *Cehenneme ‘doldun mu?’ denildiği gün ‘daha yok mu?’ diyecektir* ayetinin işaret ettiği yol üzere talepte bulunulmuştur.

Bu talep üzerine; durumu hatırlatan arzuhālin taşıyıcısı ve bozuk itikatlı dinlerinin sözlerini tasdik eden beyanın nakledicisi sıfatıyla, dinin hükümsüz kalmış papazı şeytanî bir inatla fesat ipine bağlanmış, lanete sarılmış, şeytanların açığa çıkmasına sebep olan, çirkin fiillerinden sakınmamıştır. Faydasız ritüellerle uğraşan bu papazın boynuna lanet halkasının geçirilmesi gerekmiş, ilahî lütuflardan mahrum ve cezaya müstahak bir rahip olduğundan zikredilen murdar ölüye vaat edilen günde cehennem alevli suyu içirilsin.

Adı geçen papazın başına şeytanî kisve, sırtına katrani elbise giydirilerek kâfirler topluluğuna reis ve bütün günahkârlara piskopos tayin edilerek, vuku bulan hâl olduğu gibi kayda geçirilmiştir.

3.Hüccet Metninin Değerlendirilmesi

Delil ve senet anlamlarına gelen Arapça kökenli hüccet kelimesi, bu sözlük anlamının yanı sıra tarafların kendi aralarında anlaşmalarının kadı huzurunda kayda alınması karşılığında bir hukuk terimi olarak kullanılmıştır. Hüccetlerde bir kadı kararı söz konusu olmayıp kadı, tarafların

¹⁶Kaf/30: O gün cehenneme doldun mu deriz o da “daha yok mu” der.

¹⁷Vaat edilen o (azap) gününde ona cehennem ve alevli ateşin suyu içirilir.

anlaşmasını onaylayıp kayıt altına alır. Dolayısıyla hüküm içermeyen hüccetler bir çeşit noter onaylı belgedir. Hüccetlerin Arapça tasdik ibaresi, girizgâh (başlangıç formülü), metin, kitabet kaydı ve hatime bölümlerini içeren yapısal bir şablonu mevcuttur (Kütükoğlu, 1998: s. 350; Oğuz ve Akgündüz, 1998: s. 446-48).

Elimizdeki hüccet metni müstakil bir belge olarak tespit edilmediği, muhtemelen hüccetin içeriği ve hücceti onaylayan kadı'nın Âşık Çelebi olması sebebiyle edebî örnekleri içeren söz konusu mecmuaya alındığı için tasdik ibaresini içeren girizgâh ve hatime bölümleri mevcut değildir. Orijinal hüccet metinlerinde kadı'nın isim ve mührü bulunmasına rağmen sicil defterlerine kaydedilen hüccetlerde bu kısım genellikle yer almaz (Oğuz, 1988: s.VIII-IX). Meselenin takdiminin detaylı bir şekilde yapıldığı hüccette yer alan "mâ-hüve'l-vâkı' kayd olundu" ibaresi ise hüccetlerde yaygın olarak görülen kitabet kaydıdır.

Hüccetlerin konuları alım satım, kira, nafaka, vekâlet, vasiyet, şehadet, ferağ (kat'î veya şartlı), borç, hibe, rüşdün ispatı, nezir, keşif, sulh, irsaliye vb.dir (Kütükoğlu, 1998: s.350). Tespit ettiğimiz hüccet, içerik olarak bunların hiçbiri ile örtüşmemekte; Âşık Çelebi'nin Avlonya'da kadılık yaptığı sırada ölen bir piskoposun yerine yenisinin atanmasına yönelik bir resmî kayıt içermektedir. Gerek ölen piskopos gerekse yeni atanana ilgili özellikle mensup oldukları din üzerinden "cehennemlik", "sapkın", "saptırıcı", "kötü dinli", "bozuk itikatlı", "şeytan kisveli" gibi hakaret içerikli ve ayrımcı ifadeler kullanılmıştır. Söz konusu ifadeler devleti temsil eden bir görevlinin resmî bir evrakta bu üslubu kullanmasının imkân dairesinde olup olmadığını sorgulatmaktadır. Mübahat Kütükoğlu'nun *Osmanlı Belgelerinin Dili* isimli kitabının "hüccet" bölümünde yer alan hüccet örnekleri gayet resmî bir üslupta olup meramın net bir şekilde anlatımına dayalıdır (1998: s.351-59). 17.yy. hüccetlerini konu alan bir yüksek lisans tezinin ihtida eden kişileri ve isim değişikliklerini kayıt altına alan hüccet örneklerinde "hâl-i küfründe ismi olan kişi" kelime-i şehadet getirerek "bâtıl dinden çıkıp hak dine girdim didükde ismi vaz' olunup..." (Oğuz, 1988: s.60) şeklinde kalıp bir şablon olduğu ve bu şablonda terk edilen din için sadece "bâtıl" sıfatı ve İslam'ı yeni kabul eden bu kişilerin önceki durumlarını ifade için de "küfür" kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu kelimeler kadı'nın kişisel görüşü olmayıp Sünni İslam söylemi içinde kabul görmüş tanımlayıcı ifadeler kategorisindedir.

Hüccetlerin de dâhil olduğu şer'îye sicillerinde tutulacak kayıtların kuralları ve yazım üslubu standartlaştırılmış ve kadılara kolaylık sağlamak amacıyla farklı konulara dair belgelerin nasıl yazılacağı örneklendirilmiştir (Teber, 2000: s.541-42). Sakk mecmualarında hüccetin konusuna göre örneklendirilmiş şablonlar mevcuttur (Oğuz, 1988: s.12). Tıpkı kâtiplere yazışmalarda rehberlik eden bir kısım inşa kitabında olduğu gibi şer'îye sicillerinde yer alan resmi evraklar için de benzer bir durumun olduğu anlaşılmaktadır. Kadılar evrak yazımında asıl konuyu bu hazır şablonlara uyarlayarak oluşturmuşlardır. Bununla birlikte Âşık Çelebi'nin hüccet metninde bir hukuk dilini yansıtan standart bir şablonun izleri görülmemektedir. Âşık Çelebi'nin kaleme aldığı hüccet hem estetik kaygı gözetilen ve Âşık Çelebi'nin nesir üslubunun karakteristiği olan secilerle örülmüş hem öfke dilinin yansımasını da içeren bir metin olma özelliğine sahiptir. Standart hüccet üslubunu yansıtmamakla birlikte Âşık Çelebi'nin nesir üslubunu yansıtan bu hüccet metninde beyan edildiği şekilde Âşık Çelebi'nin Avlonya kadılığı yaptığı varsayıldığında yeni bir piskopos atanmasının kayda geçirilmesinin kadınların görev tanımında olup olmadığı sorusu gündeme gelmektedir.

Kadılar, Osmanlı yönetim sisteminde hem görevli oldukları yerin mülki amiri hem de belediye ve adalet işlerini yürütmekle görevli kişilerdi. Aynı zamanda bir yargılama sonucu karar vermelerini gerektirmeyen alım- satım, ihtida sürecinin ardından gelen isim değişikliği, vekâlet gibi işlemleri de kayıt altına alarak bir çeşit noterlik görevini de yerine getirirlerdi (Uzunçarşılı, 1988: s.83). Osmanlı dönemi kadılarından ve onların görev ve yetkilerinden bahseden kaynaklarda gayrimüslim tebaanın din görevlilerindeki değişimi kayıt altına aldıklarına dair bir bilgi yer almaz. Bununla birlikte bu değişimin kayıt altına alındığı bir hüccet düzenliyor olmaları uzak bir ihtimal değildir. Ancak gerek *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'da gerek Âşık Çelebi'den bahseden diğer biyografik kaynaklarda Avlonya'dan hiç bahsedilmemiş olması sebebiyle incelenen hüccet metnindeki Âşık Çelebi'nin Avlonya'da kadılık yaptığı bilgisi ihtiyat kaydıyla kabul edilebilir.

Kadıların –istisnai durumlar hariç-belirli bir maaşları olmayıp (Uzunçarşılı, 1988: s. 84) baktıkları dava ve hazırladıkları (köle azat belgesi (ıtıkname), nikâh belgesi, hüccet ve diğer arzlarla ilişkin) evraktan aldıkları ücretle geçinirlerdi. Bu sebeple nüfusu daha fazla olan yerlerde kadıların geliri de fazlalaşmaktaydı. Kazaların/kadıların rütbesi ile getirdiği gelir yani “mahsül-i kazâ” arasında da bir paralellik söz konusudur (Beyazıt, 2015: s.1229). Daha çok gayrimüslim nüfus üzerinden tanımlanan Avlonya'nın¹⁸ kaza statüsü ve kadıların tahmini gelirleri açısından da düşük rütbeli bir yer olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç

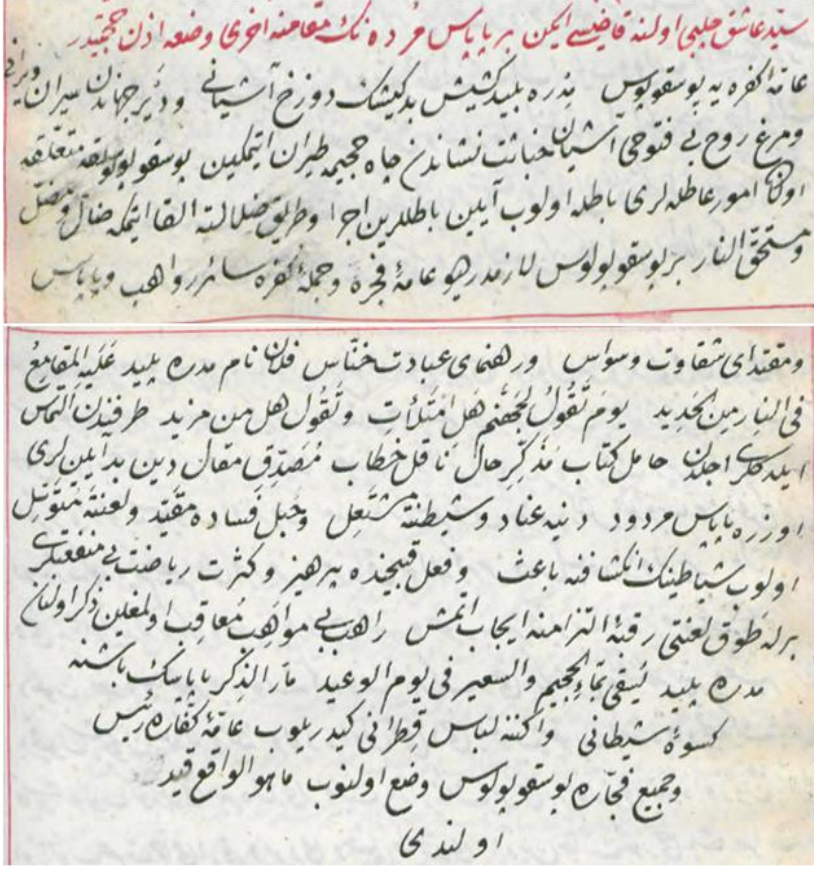
Âşık Çelebi'nin *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'da kendi kaleminden izlenebilen hayat hikâyesinde sürekli aziller yaşadığı ve görev yerlerinin değiştiği ve bu döngüden yorgun düştüğü ifadeleri yer alır. Kadılık mesleğinde bir görev yerindeki azami hizmet süresi ve peşi sıra infisal (mazûl sayılma) dönemi düşünüldüğünde yakınılan durumun Âşık Çelebi'ye özgü olmayıp hemen tüm kadıların benzer süreçler yaşadığı görülmekte; dolayısıyla Âşık Çelebi'nin yakınma üslubunun abartılı olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Âşık Çelebi'nin şikâyete bağlı azilleri sebebiyle bir kırgınlık yaşadığı tahmin edilmektedir. Yine Âşık Çelebi'nin meslek hayatındaki aksaklıklardan sürekli yakınmasına rağmen çok istisnai olarak görülebilecek Rumeli kadısı iken mazuliyeti sırasında Anadolu'da bir kadılığa atanması ise kendisini himaye eden oldukça nüfuzlu dostlarının olduğuna işaret etmektedir.

Kaleme aldığı *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'sıyla 16.yy.ın önemli tezkire yazarlarından biri olan Âşık Çelebi'nin kadılıkla geçen meslek hayatında görev yaptığı yerler olarak kaynaklarda Silivri, Priştine, Serfice, Narda, Alâ'îye, Niğbolu, Çernovi, Kratova ve Üsküp kayıtlıdır. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde nekty 09633 katalog numarası ile kayıtlı *Mecmû'a-i Ebyât ve Gayruhu* başlıklı mecmua içerisinde Avlonya kadılığı sırasında Âşık Çelebi tarafından düzenlenen vefat eden bir papazın yerine başka bir papazın görevi devralmasına ilişkin bir hüccet yer almaktadır. Bu

¹⁸1417 yılında Osmanlı hâkimiyetine giren Avlonya, 1466 yılında kendi adıyla anılan bir sancağın da merkezi olmuştur ve Osmanlı'nın Adriyatik'teki ilk limanı olma özelliğine sahiptir. 16.yy. başlarında Müslüman nüfusu bulunmayan Avlonya, ağırlıklı kısmı Hıristiyan olmak üzere Yahudilerin de yaşadığı bir yerdi. Hıristiyanların önemli bir kısmı Avlonya tuz yataklarında çalışırken Yahudiler ticaretle uğraşmaktaydı. Avlonya 16.yy.ın ikinci yarısından itibaren ticari önemini kaybeder. Bu sebeple şehirdeki Yahudi nüfus dikkat çekici şekilde azalır. 1583 tarihli defterde şehirdeki Müslüman nüfusa dair –kale görevlisi askerler dışında- hiçbir kayıt yoktur. 17.yy.da çoğunluğu Arnavutlardan oluşan bir Müslüman nüfusun varlığından söz etmek mümkündür. 18.yy.da gerileyen 19.yy.da sancak olma özelliğini kaybederek Yanya'ya bağlı kaza merkezi olmuştur (Kiel, 1991: s.118-20).

hüccet metni değerlendirildiğinde; hüccetlerin standart üslubuna uymasa bile Âşık Çelebi'nin nesir üslubu ile uyumlu olduğu; kadılık hayatı –Alâ'ye istisnası dışında- Rumeli'de geçen Âşık Çelebi'nin Avlonya kadılığı yapmış olmasının da ihtimallerden biri olduğu görülmüştür. Rütbesi oldukça düşük olan bu kadılığın meslek hayatının başlarında ya da mazul olduğu/sayıldığı bir dönemde kısa süreliğine Âşık Çelebi'ye tevdi edilmiş olabileceği ihtiyat kaydıyla kabul edilebilir.

Resim 1

Hüccet Metninin Tıpkıbasımı, 104a-105b

Kaynaklar | References

- Açıkgöz, N. (2017). *Riyâzî Muhammed Efendi Riyâzî'ş-Şu'arâ*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. 25 Ocak 2026 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Alan, E. (2013). “Kadıasker ruznamçe defterlerine göre XVII. yüzyılda Rumelide kaza teşkilatı ve kadılar”. *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, (23), 53-97.
- Alan, E. (2015). *Kadıasker ruznamçelerine göre XVII. yüzyılda Rumeli'de kadılık müessesesi*. (Yayın No. 427541). [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Alan, E. (2016). “Yeni bir belgeye göre XVII. yüzyılın sonunda Rumeli'de kadılık rütbeleri”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (44), 337-66.
- Alan, E. (2018). “XVII.Yüzyıl Anadolu kadılıkları ve rütbeleri”. *Tarih Dergisi*, (67), 59-100
- Aydemir E. ve Özer, F. (2019). *Fâik Reşad Eslâf*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. 25 Ocak 2026 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64564,eslafpdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Aynur, H. (2011a). Kurgusu ve vurgusuyla kendi kaleminden Âşık Çelebi'nin yaşam öyküsü. H. Aynur ve A. Niyazioğlu (Ed.), *Âşık Çelebi ve şairler tezkiresi üzerine yazılar* içinde (s. 19–57). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Aynur, H. (2011b). Meşâirü'ş-Şu'arâ ve Hadâ'iku'l-Hakâ'ik'e göre Âşık Çelebi'nin yaşamının kronolojisi. H. Aynur ve A. Niyazioğlu (Ed.), *Âşık Çelebi ve şairler tezkiresi üzerine yazılar* içinde (s. 167–171). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Beyazıt, Y. (2007). “Rumeli kadılıkları ve rütbelere dair 1253/1837 tarihli bir yazma”. *Belgeler*, XXVIII (32), 11-56.
- Beyazıt, Y. (2009). *Osmanlı ilmiye tarihinde istihdam ve hareket: Rumeli kadıaskerliği ruznamçeleri üzerine bir tahlil denemesi (XVI.yüzyıl)*. (Yayın No. 250233). [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Beyazıt, Y. (2014). *Osmanlı ilmiye mesleğinde istihdam (XVI.yüzyıl)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Beyazıt, Y. (2015). “Rabia'dan İnebahtı'ya” Rumeli kadılık rütbeleri. *Yeni Türkiye*, (66), 1228-36.
- Canım, R. (2000). *Latîfî Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratu'n-Nuzamâ*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Ceylan, N. (1980). *951-959 (1544-1556) Tarihli Rumeli kadıaskeri ruznâmesi*. Mezuniyet tezi, İÜEF Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyetleri Tarihi Kürsüsü.
- Donuk, S. (2017). *Nev'izâde AtâyiHadâiku'l-Hakâ'ik fî Tekmiletî'ş-Şakâ'ik Nev'izâde Atâyi'nin Şakâ'ik zeyli*. C.1. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- İsen, M. (1994). *Gelibolulu Mustafa Âlî Kühnü'l-Ahbâr'm tezkire kısmı*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- İsmail Belîğ (1287). *Tarih-i Bursa Güldeste-i Riyaz-ı İrfan ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân*. Hudavendigâr Matbaası.

- Kahraman, S.A. (1996). *Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmanî*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kayabaşı, B. (1996). *Kaf-zâde Fâ'izî'nin Zübdetü'l-Eş'ârı*. (Yayın No. 62399). [Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kılıç, F. (2010). *Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ*. C.I-II-III. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Kılıç, F.(2018). *Es-Seyid Pir Mehemed bin Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. 25 Ocak 2026 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Kiel, M. (1991). Avlonya. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (C. 4, ss. 118–120). TDV Yayınları.
- Kuru, L. (2019). “XVI. yüzyılın ikinci yarısında Rumeli kadılıkları”. *Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 261-294.
- Kütükoğlu, M. (1998). *Osmanlı belgelerinin dili (diplomatik)*. Kubbealtı Neşriyatı.
- Oğuz, M. (1988). *Huccetlerin diplomatik yönden tahlili (XVII. Yüzyıl)*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Oğuz, M. ve Akgündüz A. (1998). Huccet. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (C. 18. ss. 446-50). TDV Yayınları.
- Solmaz, S. (2005). *Bağdatlı Ahdî Gülşen-i Şu'arâ*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Kutluk, İ. (1997). *Beyanî Mustafa bin Carullah Tezkiretü's-Şu'arâ*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kutluk, İ. (2014). *Kınalı-zâde Hasan Çelebi Tezkiretü's-Şu'arâ*. (C.I-II). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Şemseddin Sami (1894). *Kâmusu'l-A'lâm*. C.4. Mihran Matbaası.
- Tatçı, M. ve Kurnaz, C. (2000). *Bursalı Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri*. Bizim Büro Basımevi.
- Teber, Ö.F. (2000). “Osmanlı devleti adli yapısından bir kesit: şer'îye sicilleri”. *Erdem*, 12 (35), 537-54.
- Uzunçarşılı, İ.H.(1988). *Osmanlı devletinin ilmiye teşkilatı*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.